

KOMUNISTIČKA VLAST I NACIONALNO PITANJE U VOJVODINI PRVIH GODINA NAKON DRUGOG SVETSKOG RATA

Sažetak: Nacionalno pitanje je oduvek zauzimalo istaknuto mesto među temama kojima su se bavili komunisti u Jugoslaviji, štaviše, često je posmatrano kao ključno pitanje postojanja jugoslovenske države. To je posebno bilo karakteristično za Vojvodinu, čiji je prostor bio etnički veoma šarolik. Koliko su komunistički rukovodioci pridavali pažnje međunacionalnim odnosima, vidi se i iz zapisnika Pokrajinskog komiteta Komunističke partije Srbije za Vojvodinu, a koji su predstavljali dokumentarni osnov za pisanje ovog rada. U periodu od oslobođenja pa tokom narednih godina, gotovo da nije bilo sastanka PK a da problem „šovizma” u Vojvodini nije dominirao u raspravi. U ovom radu posmatran je period od 1945. godine, kada su komunisti i došli na vlast, pa do 1948. godine, budući da je sukob sa Informbiroom dodatno iskomplikovao nacionalno pitanje u Vojvodini, koje je tada dobilo jednu novu dimenziju.

Ključne reči: Vojvodina, komunisti, nacionalne manjine, nacionalno pitanje.

Višenacionalni karakter Vojvodine predstavljao je poseban izazov za svaki režim koji je tom teritorijom upravljao. Tako su se i jugoslovenski komunisti, odmah nakon završetka Drugog svetskog rata, našli pred delikatnim zadatkom da usklade odnose između većinskog naroda, kao nosioca otpora fašizmu i ostalih naroda, čije su matične države bile poražene u ratu. Odnosi između nacionalnih zajednica, za razliku od situacije sa kojom se 1918. godine suočila prva jugoslovenska država, dodatno su bili opterećeni masovnim zločinima koji su se na prostoru Vojvodine dogodili u toku rata, odnosno slučajevima odmazde neposredno nakon oslobođenja. Sa druge strane, skladne međunacionalne odnose ne samo da je nametala potreba opstanka komunističkog režima, nego i savezništvo koje je posle 1945. godine uspostavljeno sa zemljama „narodne demokratije” — Mađarskom, Rumunijom i Čehoslovačkom. Stoga se Komunistička partija Jugoslavije, u skladu sa svojim političkim interesima, ali i ideološkim postulatima, trudila da vodi jednu tolerantnu nacionalnu politiku, odnosno da suzbija bilo kakve pojave nacionalne netrpeljivosti.

Od svog osnivanja 1919. godine pa do Drugog svetskog rata, KPJ je izvršila svojevrstu evoluciju svojih pogleda na nacionalno pitanje. U samom početku karakterisao ju je nacionalni unitarizam, da bi polovinom dvadesetih godina bio načinjen potpuni zaokret u tom pogledu. Priznato je postojanje više posebnih nacija na prostoru jugoslovenske kraljevine, a počinje da se razvija teza o „velikosrpskoj hegemoniji” sa jedne strane, odnosno „ugnjetenim” narodima sa druge strane. Rešenje nacionalnog pitanja jugoslovenski komunisti su u to vreme nalazili u razbijanju svoje države, na čijim bi ruševinama nastalo više novih, a teritorije naseljene nacionalnim manjinama bile bi

pripojene susednim revizionističkim zemljama. Polovinom tridesetih godina odustalo se od tako radikalnih ideja i prihvaćena ideja federalizma, po sovjetskom uzoru, kao prava mera za nacionalno pitanje u Jugoslaviji.¹ Svoj program komunisti su i ostvarili posle dolaska na vlast 1945. godine, stvorivši šestočlanu federaciju, a i stvaranje Autonomne pokrajine Vojvodine obrazlagano je pre svega nacionalnom heterogenošću njenog stanovništva.

Etnička slika Vojvodine značajno je promenjena vrlo brzo nakon oslobođenja. Domaći Nemci bili su kolektivno proglašeni za saradnike okupatora, bila im je oduzeta imovina i bili su prisiljeni da napuste zemlju, a neki od njih su doživeli i tragičnu sudbinu. Masovna kažnjavanja su, u izvesnoj meri, nakon oslobođenja doživeli i Mađari.² Iako je bilo zahteva da se i oni, makar delimično, isele iz Vojvodine, od kojih je najozbiljniji bio onaj koji je izneo ministar za kolonizaciju Sreten Vukosavljević, do toga nije došlo.³ Ostale nacionalne manjine nisu bile podvrgnute tretmanu koji su imali Nemci i Mađari, svakako zbog toga što njihovi pripadnici nisu masovnije učestvovali u genocidu koji se nad Srbima, Jevrejima i Ciganima sprovodio u toku okupacije.⁴ Neophodno je napomenuti da su „revolucionarnom pravdom” nakon oslobođenja bili obuhvaćeni i pripadnici jugoslovenskih naroda, uključujući i srpski. I upravo je taj „klasni pristup” bio, po mišljenju komunista, sredstvo kojim će se izvršiti „diferencijacija” u redovima nacionalnih manjina, čiji bi najširi slojevi potom podržali novu vlast.

Nacionalno pitanje kao gorući politički problem pred vojvodanske komuniste postavljeno je na, u našoj istoriografiji dobro poznatoj i više puta citiranoj, Sedmoj pokrajinskoj konferenciji KP Srbije za Vojvodinu, održanoj 5. i 6. aprila 1945. godine u Novom Sadu. Konferenciji je prisustvovalo oko 150 delegata iz svih okruga Vojvodine, kao i iz vojske. Prisutni su bili i Blagoje Nešković, sekretar srbijanske Partije, general Kosta Nad i drugi. Konferenciju je otvorio sekretar PK Jovan Veselinov Žarko, koji je podneo politički referat u kom se osvrnuo i na nacionalne odnose u Vojvodini tokom Drugog svetskog rata. Apostrofirajući masovno učešće Sremaca, pogotovo Srba u ustanku, Veselinov je bio i samokritičan: „Razume se, i u našem radu u Sremu bilo je mnogo slabosti. Prva je naša slabost bila što smo se mi vrlo malo približili hrvatskim masama. Mi smo tu išli po liniji manjeg otpora. Srbi su se lako okupili oko nas. Bilo je pametno što smo srpska sela uzimali za bazu našeg pokreta, ali je trebalo više raditi sa Hrvatima. Što se tiče Slovaka, oni su 1941. bili uz nas, a kasnije su dugo vremena bili ravnodušni, da se 1943. i 1944. ponovo aktiviraju i približe pokretu... U Banatu je situacija mnogo jasnija. Tamo smo imali apsolutno polovinu Srba, a zatim držanje Mađara prema nama bilo je drukčije nego u Bačkoj. Naši drugovi u Bačkoj

¹ MLIVOJ BEŠLIN: Jugoslovenski komunisti i srpsko nacionalno pitanje. Kultura polisa, Novi Sad, br. 8-10/2008. 85-92.

² Po mišljenju prof. Aleksandra Kasaša „karakter okupacije i ponašanje vojvodanskih Mađara u ratu uveliko se odražava na njihov položaj prvih meseci po oslobođenju Vojvodine”. ALEKSANDAR KASAŠ: Mađari u Vojvodini 1941-1946. Novi Sad, 1996. 190.

³ Prema podacima prof. Branka Petranovića, Mađare je od iseljenja spasla poseta Rakošija maršalu Titu i molba da se proterivanjem vojvodanskih Mađara ne otežava položaj komunista u Mađarskoj. BRANKO PETRANOVIĆ: Jugoslavija na razmeđu (1945-1950). Podgorica, 1998. 397.

⁴ Bilo je ideja da se izvrši „razmena stanovništva” između Jugoslavije i Rumunije, a slovačka inteligencija je vršila propagandu među vojvodanskim Slovacima da se iseljavaju u Čehoslovačku Republiku. JELENA POPOV: Narodni front u Vojvodini 1944-1953. Novi Sad, 1986. 249.

nisu mogli da se tešnje povežu sa našim elementom, koji je nama bio najbliži, a to su Srbi i Bunjevci...”⁵

U nastavku izlaganja Veselinov je opširnije govorio o odnosu prema nacionalnim manjinama u tom trenutku. Zaključujući da se i prema Slovacima i prema Rumunima postupalo sektaški, referent se ipak posebno osvrnuo na položaj i budući status najbrojnije manjine, Mađara: „Stvar sa Mađarima je mnogo komplikovanija. Vi znate da su mnogi Mađari učestvovali u Hortijevim pokoljima. Ali prema Mađarima mi imamo jedan specijalan stav. Mađarska kao država ne može nama nikada biti tako opasna kao Hitlerova Nemačka, jer Nemačka je zemlja koja se opet može dići protiv našeg naroda, ako je ne dotučemo. To nije slučaj sa Mađarima. Osim toga, mi komunisti smo internacionalci. Mi smo primenili prema Mađarima stav: razviti kod njih osećaj potrebe da u ovoj zemlji rade i da se za nju bore. Ali tu nailazimo na jednu teškoću. Mi često pričamo seljacima, koji nisu upućeni, o bratstvu i jedinstvu sa Mađarima i onda izazivamo kritiku. Tu bi smo morali primeniti i sprovesti partijsku liniju. U našim govorima ima dosta krutog šablona i time u mnogome otežavamo normalizaciju odnosa između Srba i Mađara, jer na raznim terenima i u raznim uslovima govorimo iste stvari. Što ne dolazi do normalizacije tih odnosa za to ima grešaka i kod Srba i kod Mađara. Bio je slučaj da se pokušalo objasniti da su Mađari imali ovakav stav prema nama zbog toga što je velikosrpska klika njih ranije ugnjetavala. To je pogrešno. Zločine koji su izvršeni za vreme okupacije mi vezujemo sa ratnim zločinima. Tu nema pravdanja s onim što je bilo ranije. Oni Mađari koji su te zločine vršili, oni su bili sluge okupatora i mi im kao takvima sudimo...”

Uzged se Veselinov osvrnuo i na dominantna gledišta na nacionalni problem među jugoslovenskim narodima: „Kod srpskog naroda stvar stoji otprilike ovako: radni narod, seljaci i radnici su uz naš pokret... Isto bi se moglo reći i za Hrvate u Sremu. Sav radni narod hrvatski u Sremu je uz nas. Prema Bunjevcima takođe treba da podesimo naš stav, da podesimo naš stav kao Partija, a ne kao Srbi. Ima pogrešnog shvaćanja da mnogi drugovi koji su Srbi predstavljaju Srbe u Partiji, a Hrvati Hrvate, Slovaci Slovake, itd, samo što je ta pojava kod Srba najmanja. I onda jedni za druge interвениšu... Kod Bunjevaca ima pomalo lokalnog šovinizma. Oni su koncentrisani u Subotici i oko Subotice. Kod nekih rukovodećih drugova iz redova Bunjevaca postoji uverenje da Srbi vode istu politiku koju su vodili i ranije. I sad je došlo do prepirki: ranije su svu vlast u Subotici imali Srbi, a sada treba svu vlast da imaju Bunjevci. To je pogrešno. U Subotici uopšte nema ćirilice. To je nepravilno. Tamo se razvio jedan šovinizam koji može za nas da bude vrlo opasan.”

Veselinov je na posletku predočio članovima PK značaj nacionalnog pitanja za budućnost komunističke vlasti na prostoru Vojvodine, kao i eventualnu opasnost da neprijatelji novog režima to akutno pitanje upotrebe za svoje ciljeve: „Dokle god mi u Vojvodini pravilno ne rešimo pitanje nacionalnih manjina, nećemo biti u stanju da rešimo ni druga pitanja. Jer s kim se oni svađaju: sa Srbima i Hrvatima. Pravilan odnos tih manjina prema Srbima i Hrvatima zavisi u velikoj meri od pravilnog određivanja organizacionih formi rada i od odbacivanja krutosti i sektaštva. Mi hoćemo da te na-

⁵ Arhiv Vojvodine, Novi Sad (dalje: AV), fond 334, Zapisnik sa Pokrajinske konferencije PK KPS za Vojvodinu, 5-6. april 1945.

cionalne manjine imaju svoje škole, svoje listove i svoje kulturne priredbe. A dosad se to kočilo... Jedan od naših zadataka takođe je ispravljanje grešaka u odnosima prema nacionalnim manjinama. Sektaštvo u odnosu prema Mađarima i Rumunima mora apsolutno što pre da se otkloni. Bez toga nećemo imati uz sebe ni Srbe ni Hrvate — to podvlačim. Naš je zadatak da razbijemo sve četničke, mačekovske i ustaške neprijateljske elemente. Jer i oni koriste greške koje mi činimo. Kod nas u Vojvodini oni najviše koriste naše greške po nacionalnom pitanju. U ustima neprijatelja imate stalno neku parolu iz nacionalnog pitanja.”⁶

Kako se vidi iz zapisnika sa sednica Pokrajinskog komiteta KPS za Vojvodinu, vojvođanski komunisti su u narednom periodu zaista ozbiljno shvatili upozorenja Jovana Veselinova Žarka i posvećivali veliku pažnju ispravljanju grešaka u nacionalnoj politici, na koje je sekretar PK ukazao. Tako je, aprila 1946. godine, primećeno da izbori u Vojvodini za kongres SKOJ-a nisu protekli u duhu zacrtane politike. Konstatovano je sledeće: „Omladina Mađara i Rumuna učestvovala je vrlo slabo (naročito u Subotici). Specijalno Mađari se ne osećaju kao aktivisti pokreta koji treba da rade među masama, nego obično kao predstavnici ‚svog‘ naroda u pokretu. Pokazalo se da ima i šovinizma: Srbi nisu glasali za delegate Mađare, Mađari nisu glasali za delegate Srbe — u većini.”⁷ Već na sledećoj sednici iznete su neke konkretne nepravilnosti, okarakterisane kao „greške šovinističke prirode”, povodom raspoređivanja Hrvata učitelja i profesora, odnosno „u vezi logorisanja nekih Hrvata sa stranim prezimenima.”⁸

Mnogo temeljnije se o nacionalnom pitanju raspravljalo krajem juna iste godine, u prisustvu Petra Stambolića i Jovana Veselinova. Na dnevnom redu je bila situacija u Sremu. U diskusiji je istaknuto da je najkrupniji problem u toj oblasti „nerešeno pitanje Hrvata”, te da partijska organizacija nije sasvim pravilno pristupila rešavanju tog pitanja. Jedan od govornika izneo je slučaj zbora koji je organizovan u Golubincima. Na tom zboru su se pojavila svega dvojica Hrvata, a okupljeni Srbi su i njihovu pojavu shvatili samo kao prisluškiavanje šta će se govoriti. Isa Jovanović je u svojoj diskusiji upozorio da zbog nepravilne politike među sremskim Hrvatima jača uticaj Katoličke crkve, preko poznatog sveštenika Petra Masnića, koji se predstavlja kao zaštitnik Hrvata. U raspravi je pomenuta i slična situacija u Somboru, dok je konstatovano da se u Subotici „stanje popravlja”. Ukazano je na opasnost da Masnić postane vođa Hrvata u Vojvodini: „Pogrešno je smatrati da on nema uticaja i u mestima gde ga ne znaju”. A Dobrivoje — Baja Vidić je upozorio kako „drugovi u Sremu misle da se pitanje odnosa s Hrvatima može da reši Ozninim putem!”. Ispoljavajući optimizam da će Partija ipak uspeti da reši taj problem, Žarko Veselinov je ukazao na korene nacionalnih razmirica u Sremu, lakonski navodeći: „Srbi su se borili, Hrvati nisu. Netrpeljivi odnos datira još od tada”.⁹

Nepunih mesec dana kasnije isti forum je, između ostalih, doneo i zaključak da je potrebno čvrsto sprovoditi kontrolu i pružiti pomoć sremskoj partijskoj organizaciji „u vezi šovinističkih tendencija u nekim organizacijama. S tim u vezi potrebno je pojačati

⁶ Isto.

⁷ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 23. aprila 1946.

⁸ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 3. maja 1946.

⁹ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 25. juna 1946.

borbu protiv šovinističkih grešaka u celoj Vojvodini, služeći se iskustvom Srema (konkretno popravljajući grešaka, a ne apstraktna propaganda, borba protiv šovinizma, na delu).¹⁰ Međutim, već u septembru članovi PK su obavješteni o mnogo ozbiljnijoj manifestaciji šovinističkog delovanja na području Srema, o pojavi tzv. *križara*.¹¹ Naime, u izveštaju Odseka za zaštitu naroda navedeno je da se u Sremu „u ozbiljnoj formi pojavio križarski pokret, koji je bio organizaciono povezan. Imao je bazu u masama ustaški nastrojenim. Kao organizacija su razbijeni, a likvidiran je i vođa Ivica Popić. Na terenu su aktivne omladinske križarske organizacije, a naročito po školama.”¹²

Da je bilo u to vreme manifestacija šovinizma među Hrvatima svedoči i izveštaj Mesnog komiteta KP za Novi Sad. Po tom izveštaju, šovinističke tendencije kod Mađara su bile u opadanju, uprkos uticaju Katoličke crkve. Međutim, „kod Hrvata u Petrovaradinu je mnogo jači osećaj šovinizma nego kod Mađara u gradu”, primećeno je. „Stanje kod Slovaka je najbolje”, navedeno je na kraju. A u izveštaju Okružnog komiteta za Novi Sad, konstatovane su pojave šovinizma i među Rusinima u Đurđevu. Apostrofirani je negativan uticaj Crkve na Mađare, ali i na druge narode, rečima: „uopšte-popovi raznih nacionalnosti nosioci su raspirivanja nacionalne mržnje”. I somborski Okružni komitet upozorio je na podele koje sveštenici prave ne samo među narodima, nego i unutar pojedinih nacionalnosti, navodeći slučaj Slovaka u Selenči, podeljenih na katolike i protestante, među kojima su u to vreme bili jako zaoštreni odnosi. Istovremeno je zaključeno da su lokalni Slovaci prilično privrženi novoj vlasti i pored izvesnih pojava šovinizma.¹³

Krajem 1947. godine organi PK su primetili da kod jednog dela partijskog rukovodstva „u nekim kolonističkim srezovima” postoji razvijen šovinizam „koji se ogleda u odstranjenju iz partijske organizacije pripadnika nacionalnih manjina, ili nevođenje brige za omasovljenje partijske organizacije iz redova nacionalnih manjina”. Stoga je preporučeno da Agitprop PK organizuje seminare o nacionalnom pitanju u tim srezovima.¹⁴ Slična pojava je primećena i unutar SKOJ-a. Naime, od preko 33 hiljade skojevaca u Vojvodini, više od 25 hiljada bilo je Srba, a blizu 3 hiljade Crnogoraca. U sreskim rukovodstvima SKOJ-a u to vreme taj odnos je bio još nepovoljniji po nacionalne manjine. Naime, od 257 članova sreskih komiteta, 220 je bilo Srba, 13 Mađara, 9 Hrvata, 9 Crnogoraca, 1 Slovak i 1 Rusin. Kao razlog za mali broj članova omladinske organizacije KP naveden je „visok kriterijum koji se primenjuje prema omladini iz redova nacionalnih manjina u čemu se ogleda i šovinistički odnos pojedinih organizacija prema omladini nacionalnih manjina. Ima pojava da su sekretari skojevskih grupa Srbi u mestima gde većinu stanovništva čine druge nacionalnosti”.¹⁵

U narednom periodu vojvođanski komunisti su punu pažnju posvetili sprovođenju „plana antišovinističke propagande”. Članovi PK zaduženi su da obiđu svoje srezove i,

¹⁰ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 23. jula 1946.

¹¹ Križari su nastali od ostatka oružanih snaga NDH koji su ostali u zemlji nakon oslobođenja. Iako ustaški orijentisani, bili su povezani sa obeštajnim službama zapadnih zemalja, koje su na njih računale kao na gerilu u slučaju strane intervencije. ZDENKO RADELIC: Hrvatska u Jugoslaviji 1945–1991. Zagreb, 2006. 128.

¹² AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 10. septembra 1946.

¹³ AV, fond 334. Zapisnik sa savetovanja u PK sa sekretarima OK od 28. septembra 1946.

¹⁴ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 11. novembra 1947.

¹⁵ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 22. novembra 1947.

između ostalog, ispituju odnos komunista prema nacionalnom pitanju, dok su svi članovi partije bili dužni da pohađaju savetovanja posvećena borbi protiv šovinizma.¹⁶ Međutim, početkom septembra 1948. godine PK je konstatovao da su dotadašnje mere u nacionalnoj politici bile nedovoljne i neuspešne, te da borba protiv šovinizma mora biti primaran zadatak komunista. Najavljene su i neke konkretne mere za masovnije uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u partijske komitete, kao na primer podela pojedinih partijskih ćelija na dva dela, iz razloga što mnogi Mađari i Rumuni nisu razumeli srpski jezik i slično.¹⁷

Na pojave šovinizma u partijskoj organizaciji u Vojvodini ukazao je i Centralni komitet KPJ, te su svi članovi PK bili dužni da podnesu izveštaje o tom pitanju. Na sednici PK, aprila 1948. godine, to telo je na osnovu podnetih izveštaja zaključilo „da je CK KPS dao pravilnu ocenu po nacionalnom pitanju – šovinizmu kod nas; da je PK do sada uglavnom postavljao pitanje šovinizma ali ne i rešio, a da su SK-i ispustili ovo pitanje”. Primećeno je da se pojave šovinizma u Vojvodini odražavaju u svim organizacijama, „a šovinizam SK u odnosu na čisto manjinska sela izražava se u suženosti organizacije po broju članova”. Izrečene su i kritike na račun pojedinih članova PK, a povodom njihovog pogrešnog pristupa rešavanju problema šovinizma i to konkretno: Ise Jovanovića, Pala Šotija i Đure Jovanovića, koji je „neke stvari prekruto postavio”. Takođe je upozoreno na opasnost da partijske organizacije „bezglavo primaju u Partiju umesto da se kandidati pripreme za ulazak u Partiju”, odnosno da „pitanje rešavanja šovinizma shvate kao organizaciono pitanje, kao pitanje samo proporcija u organizacijama i rukovodstvima — gubeći i zapostvaljajući pri tome iz vida sve druge mere pa čak i kvalitet kandidata, a naročito pitanje masovnog političko-vaspitnog rada”. Na osnovu ovih zaključaka doneta je odluka da se u narednom periodu reši pitanje nacionalnih sastava masovnih organizacija, kao i mesnih Narodnih odbora, budući da je primećeno da ima slučajeva da je „čisto manjinsko selo, a činovnici svi Srbi”.¹⁸

Kako se u vremenu koje je usledilo Komunistička partija Jugoslavije suočila sa problemom sukoba sa Informbiroom, a koji se umnogome odrazio i na njen stav prema nacionalnom pitanju, pogotovo na području AP Vojvodine, nećemo dalje analizirati mere koje su vojvođanski komunisti u narednim mesecima preduzimali u pogledu borbe protiv šovinizma. Navešćemo samo neke teze Petra Stambolića, iznete na Osmoj pokrajinskoj konferenciji KPS za Vojvodinu, održanoj na samom kraju 1948. godine, a u kojima su sumirani rezultati akcija na planu suzbijanja šovinističkih pojava u protekle tri godine: „Ja hoću da istaknem da je partijska organizacija u Vojvodini u periodu posle oslobođenja postigla vrlo velike uspehe. Jedno od najvažnijih pitanja i istovremeno najvećih uspeha naše Partije bila je borba za pravilno sprovođenje linije naše Partije po nacionalnom pitanju — borba za bratstvo i jedinstvo naroda koji žive u Vojvodini. To pitanje bilo je važno, jer se za dvadeset godina života stare Jugoslavije učinilo mnogo na stvaranju nepoverenja i sejanju mržnje među narodima u Vojvodini, na ugnjetavanju nacionalnih manjina. U toku rata okupator je uspeo da ovaj jaz produbi. Iako je

¹⁶ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 1. juna 1948.

¹⁷ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od 9. marta 1948.

¹⁸ AV, fond 334. Zapisnik sa sednice PK od . aprila 1948.

nacionalno pitanje u Jugoslaviji u osnovi rešeno u toku narodnooslobodilačke borbe, pred partijskom organizacijom u Vojvodini stajalo je važno pitanje borbe protiv šovinizma i to velikosrpskog šovinizma i šovinizma koji su raspaljivali reakcionarni elementi kod nacionalnih manjina. CK KPJ blagovremeno je ukazao partijskoj organizaciji na ovaj problem, pomogao partijskoj organizaciji u Vojvodini da pride rešavanju ovog pitanja na pravilan marksističko-lenjinistički način. U borbi za sprovođenje linije CK po nacionalnom pitanju partija je imala da savlada mnoge teškoće.”¹⁹

U nastavku je sekretar CK KPS Petar Stambolić označio navodne krivce za tadašnje pojave šovinizma i upozorio na izvesne nove faktore zainteresovane za raspirivanje nacionalnih strasti u Vojvodini, opominjući vojvodanske komuniste da se ne opuštaju i da nastave da vode politiku nacionalne ravnopravnosti: „Šovinizam je dopirao do izvesnih članova Partije i izražavao se u raznim oblicima. Danas možemo reći da je partijska organizacija u Vojvodini vodila uspešnu borbu protiv šovinizma, za bratstvo i jedinstvo svih naroda u Vojvodini, za nesmetan kulturni razvitak nacionalnih manjina. Možemo li reći da je to pitanje likvidirano, rešeno za uvek, da je ono što smo izvojevali na tom polju obezbeđeno od svih pokušaja da se to jedinstvo naruši? Ne možemo reći. Nosilac šovinizma je buržoazija i ne samo dok postoje ostaci buržoazije nego sve dotle dok postoje buržoaska shvatanja u svesti ljudi, koja se još dugo zadržavaju i posle likvidacije buržoazije kao klase — mi nismo obezbeđeni od pojave šovinizma. Na žalost, tu imamo jedan novi momenat da izvesne susedne zemlje, u kojima je takođe svrgnuta buržoazija, zemlje narodnih demokratija, uprkos svih zvaničnih izjava objektivno pokušavaju da izazovu šovinistička raspoloženja kod nacionalnih manjina u Vojvodini. Pred partijskom organizacijom u Vojvodini i dalje ostaje krupni zadatak: očuvati ono što smo postigli i dalje razvijati bratstvo i jedinstvo i dalje se boriti protiv svih pojava šovinizma. To se može postići samo tako ako se bude u život sprovođila do kraja linija naše Partije o ravnopravnosti i pravima nacionalnih manjina.”²⁰

¹⁹ AV, fond 334. Zapisnik sa Osme pokrajinske konferencije KPS za Vojvodinu, održane 23–25. decembra 1948.

²⁰ Isto.

